

Извештај радне групе УО за .срб и ћирилицу

Радна група за подршку .срб домену

Радна група за подршку .срб домену формирана је једногласном одлуком УО РНИДС на 327. Седници. Седница је одржана 20. 5. 2019.

На 330. седници избрани су чланови и координатор. Седница је одржана 26. 6. 2019.

Ћланови РГ: Адам Софронијевић, Светлана Слијепчевић Беливук, Душан Стојичевић, Дејан Масликовић и Владо Ђукановић. Координатор РГ: Милоје Секулић

Радна група је формирана ради:

- Покретање дијалога међу суоснивачима, прикупљање и артикулисање иницијатива и идеја за популаризацију .срб домена и коришћења ћирилице на интернету
- Дефинисање предлога конкретних активности и дентификација потенцијалних екстерних заинтересованих страна и партнера за спровођење активности

Канцеларија је припремила врло квалитетна материјал за почетак рада ове РГ.

Основни начин рада РГ био је рад на заједничком документу коме су сви чланови РГ имали приступ а отворио га је и сређивао координатор.

Консултације су се обављале махом мејлом, или са неким члановима у порукама, а по потреби усмено, на заједничким (почетном и завршном) или састанцима које је координатор одржао са сваким чланом посебно.

17. децембра одржан је заједнички састанак чланова, усаглашени ставови око закључака и завршног извештаја и исти потписан, припремљен и презентован УО са препоруком за усвајање на 339. седници.

Вредност ове радне групе огледа се првенствено у разноликости области у којима су њени чланови специјализовани па је тиме дошло до прожимања и синергетског ефекта различитих углова гледања на ово питање. Координатор је каналисао идеје и иницијативе ка реалним потребама / могућностима РНИДС-а и потрудио се да на крају добијемо употребљив и практичан документ чији већи део може да буде актуелна и практично применљив у току дужег временског периода од неколико година.

Чланови радне групе показали су ентузијазам, заинтересованост и дали конкретне доприносе у зависности од своје сфере познавања теме и начина залагања за њу.

Због свега наведеног сматрамо да је ова радна група оправдала своје оснивање и рад.

Уводне напомене

Коришћење ћирилице на интернету подразумева две групе активности:

- стварање ћириличних садржаја
- коришћење ћириличних садржаја

Ради лакшег сагледавања стања и предлога мера и планова, подстицање коришћења ћирилице на интернету можемо посматрати кроз подстицање активности једне од ове две групе, али не треба заборавити да су обе групе активности често повезане и да се процеси стварања и коришћења ћириличних садржаја често догађају истовремено у оквиру једног процеса.

Ћирилични садржајима сматрамо све оне садржаје који укључују ћирилично писмо српског језика, било да су у питању искључиво текстуални садржаји или мултимодални садржаји чији су ћирилични симболи само један део.

Стварање ћириличних садржаја може бити активност стварања дигитално насталих докумената или стварање докуманата насталих дигитализацијом физичких садржаја који као део или искључиву целину садрже текст на ћириличном писму српског језика.

Коришћење ћириличних садржаја може бити активност која се односи на пасивно читање или прегледање мултимодалних ћириличних садржаја или активност коришћења постојећих ћириличних садржаја ради стварања нових ћириличних садржаја.

Потребно је дефинисати јединце мере коришћења за различите групе ћириличних садржаја како би се убудуће могло мерити њихово коришћење и стварање да би се добили смислени резултати истраживања.

Потребно је описати карактеристике свке различите групе садржаја како би се могли проценити ефекти њиховог коришћења и стварања, као и поредити збирни резултати у различитим периодима и проценити општи трендови на основу збирних резултата.

Први задатак у оквиру будућег истраживања коришћења ћирилице на интернету мора да се односи на неопходности предочене у претходна два пасуса.

Приказ стања

Свеобухватнији приказ стања у домену коришћења ћирилице на интернету је тренутно немогућ, јер не постоји релеванто истраживање на ову тему, као ни дефинисани елементи којима би се овакво истраживање форматирало у смислу циљева, метода и излаза.

Стога РГ предлаже да у складу са закључком датом у делу извештаја Уводне напомене у оквиру будућег истраживања прво дефинишу недостајући елементи, а затим и спроведе истраживање. Истраживање стања коришћења ћирилице на интернету свакако треба да обухвати и мотивације корисника везане за различите сегменте коришћења ћирилице на интернету (статове корисника интернета према ћирилици - односно према коришћењу ћирилице).

РГ уочила је да постоји простор у области подстицања стварања ћириличних садржаја и оних дигитално насталих и оних насталих дигитализацијом и да је потребно дефинисати мере у свакој области понаособ да би се ефикасно подстакло стварање одговарајућих садржаја. Да би се ово извело на свеобухватан начин потребно је размотрити резултате будућег истраживања.

РГ уочила је да постоји простор у области подстицања коришћења ћириличних садржаја, и то како у области пасивног конзумирања ћириличних садржаја, тако и у области коришћења постојећих ћириличних садржаја ради стварања нових ћириличних садржаја. Да би се ово извело на свеобухватан начин потребно је размотрити резултате будућег истраживања.

РГ је као веома важну уочила проблематику креирања ћириличних садржаја који су машински читљиви, односно који омогућавају обучавање вештачке интелигенције над скуповима података које чине ћирилични садржаји.

РГ уочила је неке конкретне области у којима је могуће одмах предложити мере за подстицање стварања и коришћења ћириличних садржаја који се могу реализовати и без разматрања резултата будућег истраживања.

РГ уочила је неке конкретне техничке проблеме који се односе на коришћење ћирилице на интернету:

- Код нас тренутно није могуће користити у потпуности ћириличну мејл адресу док у свету постоје развијена разна решења
- Код нас није могуће ни регистровати домен (.rs или .срб) са ћириличном (EAI) мејл адресом
- Недостатак српских ћириличних фонтова
- Већа цена за слање СМС порука на ћирилици, због дужине
- Недостатак тастатуре са ћириличним словима (на свим уређајима)

РГ закључује да је постојећи законодавни оквир за коришћење ћирилице на интернету неадекватан.

РГ закључује да судбина ћирилице на интернету прати судбину овог нашег националног писма генерално.

Потенцијални партнери

Навођење организације, органа и удружења које чланови РГ виде као стране који би могле да дају подршку неким иницијативама које би се покретале а наведене су у овом документу.

Органи јавне управе

- Министарство културе и информисања
- Министарство трговине, туризма и телекомуникација
- Министарство просвете, науке и технолошког развоја
- Канцеларија за ИТ и е- управу
- Локалне самоуправе

Јавне установе

- РАТЕЛ
- АПР
- Национални савети мањина које користе ћирилицу

Институције образовања, науке и културе

- Библиотеке
- Архиви
- Музеји
- Петница (популаризација кроз курсеве за лиценцирање професора и наставника у образовању)

НВО, удружења, фондације и профитне организације

- Удружења комуникатора (ДСОЈ и УЕПС) и новинара (УНС и НУНС)
- ICANN (UASG група у оквиру њега - Universal Acceptance Steering Group)
- ISOC Serbia (Internet Society)
- Суоснивачи RNIDS-а
- ОРови
- Хостинг провајдери
- Медијска партнерства

Техничка и организациона питања

Оно што РНИДС може да покрене, интерно организује и исфинансира и “спусти” на ОР-ове

Анализа садржаја домена у .срб простору по категоријама:

- јединствен садржај,
- преусмеравање на постојећи садржај на .rs,
- служи за избор писма (када се иде на пера.срб добија се садржај на ћирилици, а када се иде на пера.rs добија се садржај на латиници),
- остало (нема садржај и слично).

Подстицање развоја садржаја на ћирилици, промоција кроз домен.срб и друштвене мреже.

Исправка софтвера за регистрацију домена тако да ради свих пет корака универзалног прихватања EAI емаил адреса (валидација, прихватање, смештање, процесирање и приказивање) - циљ је омогућити да се са ћириличном емаил адресом може регистровати домен, слати обавештења клијенту о истеку домена и слично.

Препорука на примени мејл серверског софтвера који подржава примену EAI стандарда (<https://datatracker.ietf.org/group/eai/documents/>). Ову препоруку треба да пошаља Канцеларија свим ОРовима у форми примера добре праксе.

Провера мејл сервера и анализа тренутних ресурса у Србији у примени овог стандарда (<https://uasg.tech/eai-check/>).

Ово је обиман захват, који би морао да се спроведе као посебан пројекат у сарадњи са хостинг провајдерима. а резултати ће највероватније бити поражавајући.

Потенцијални пројекти

Оно што РНИДС може да покрене, самостално или са партнерима, на побољшању стања

У сарадњи са партнерским установама РНИДС може да покрене активности подстицања стварања ћириличних садржаја који су машински читљиви.

У сарадњи са партнерским установама или самостално, а свакако у сарадњи са Викимедија фондацијом Србија РНИДС може да покрене активности подстицања стварања ћириличних садржаја у оквиру Википедије Србије и Викидата Србија.

У сарадњи са партнерским установама РНИДС може да покрене активности подстицања стварања ћириличних садржаја дигитализацијом ћириличних садржаја.

Давати ОР-овима посебне услове што имају већи број регистрованих срб-ова.

У сарадњи са ICANN и UASG, постоји могућност да се организује локална радна група (или локална УА заједница) која би покривала регион (SEE или балканске државе - екс ЈУ, Бугарска, Румунија, Грчка, Албанија, Турска) које би се бавиле промоцијом и даљим развојем УА решења у региону. Као држава која тренутно има најјаче представнике у ICANN, а питање УА је прокламовано као један од 5 главних циљева борда ICANN-а, а и у складу са Стратегијом РНИДС до 2020 године, где треба да постанемо регионални лидер, природно је да ми започнемо ову сарадњу.

Едукација за креирање сајтова у WordPressу и осталим популарним CMS-овима на ћирилици користећи искуства РНИДС и сарадника (URL/URI на ћирилици и латиници, примери - <https://www.nenadpantelic.com/hreflang.html>, а ово је за УПЛ - <https://www.rnids.rs/lat/cirilica-na-internetu/cirilicki-uri>).

Послати ОРовима као материјал за њихову базу знања - направити упутство које може да се окачи на сајту ОР-а.

Направити екипу која ће се бавити контактирањем интернет компанија и институција где би ствари у вези примене ћирилице могле да се погурају. Рецимо Сафари лепо види ћирилични урл док Хром то не види како треба него избацује урл са кукама и квакама. Неко би могао да контактира Хром екипу и затражи од њих да се ствари побољшају... Исто је са ФБ, Твитером и гомилом других места.

Постоји предлог који је дат у РГ за ИДН (на листи је линк извештаја), посветити се Националним саветима мањина - посетити, поклонити домен и хостинг појединим, сарађивати са њима итд. Укључити ту и подстрек за дијакритичне симболе у латиници, јер се и такви домени и мејлови технички третирају као IDN - EAI. Поједини савети су врло кооперативни (Македонци, Власи, Чеси, Словаци...).

Маркетиншке кампање

Комуникационе кампање, од захтевнијих до оних које би се спроводиле само кроз сопствене канале РНИДСа

Организовати серију трибина по градовима Србије на којима би се потенцијалним корисницима .срб домена представиле предности употребе с различитих аспеката: технички аспект (техничке могућности, усклађеност са стандардима),

- маркетиншки аспект (могућност претраживања, видљивост, препознатљивост),
- вредносни аспект (очување писма) и сл.

Кампања популаризације могућности коришћења е-мејла у потпуности на ћирилици (када се остваре техничке могућности за то. Видети део Техничка и организациона питања -

детаљно су описана у Анекс 2 делу извештаја). Информације о потребним ресурсима је прибавио Душан Стојичевић, члан РГ.

Хакатон - у сарадњи са Универзитетима и Факултетима техничких наука (ЕТФ и слично) организовати хакатоне за студенте са задацима који решавају досадашње проблеме валидације ћириличних мејлова. На пример - ИКЕА приступна форма и слање потврде на ћирилични мејл да сте отворили налог на онлајн продавници.

Радити заједничке маркетинг кампање са ОРовима и комплетно их финансирати. РНИДС плаћа комплетну кампању (осмишљавање, агенција, закуп) ако ОР ради кампању за .срб (до договореног износа).

Кратки промотивни спотови о начину пребацивања с латиничне на ћириличну тастатуру у зависности од уређаја (подешавања на телефонима, рачунарима, таблетима и сл.).

Кратки промотивни спотови о примерима позитивне праксе (компаније које имају .срб домен, њихова искуства, видљивост на интернету, конкретна статистика).

Кратки промотивни спотови који се баве разбијањем предрасуда у вези са коришћењем ћирилице (предрасуде могу бити техничке природе - *то не може на мом телефону*, али и уврежени друштвени стереотипи - *ћирилицу користе само националисти* и сл.).

Избор за најбољи "сајт месеца" у срб. Месечна награда може да буде новчана или кроз посебан вид промоције.

Наставити акције као што је израда фонтова и слично.

Лобирање

Коришћење капацитета организације (људи, контакти, утицај, репутација..) за заговарање решења која иду у прилог већем коришћењу ћирилице онлине

- За усвајање Нацрта закона о службеној употреби језика и писма (чека на одобрење Владе)
- За обавезивање оператера и увозника технике (кућни апарати, бела техника, аутомобили,..) и техничке опреме да упутство и мени морају бити на ћирилици
- За изједначавање цена смс порука

Треба прегледати предлог закона из прве тачке и погледати да ли може да се инсистира да интернет домен постане обавеза привредних друштава. Постоји и идеја да ако већ мора да буде рецимо декларација на било ком (рецимо увозном, па она која се налепи) производу на ћирилици, да и домен буде на ћирилици.

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:741330-ili-cirilica-ili-kazna-milion-dinara>

Закључак

Приликом рада ове радне групе издвојиле су се три области по којима би активности, у вези са темом њеног формирања и рада, требало реализовати.

Активности које РНИДС може да осмисли, интерно организује, исфинансира и спроведе. Махом се тичу интерних пројеката које утичу на боље функционисање “основне делатности” организације а у вези са коришћењем ћирилице на интернету.

Оне су наведене у делу “Техничка и организациона питања” и у већем делу предлога маркетиншких активности.

Активности које РНИДС може да иницира, покрене, мањим делом самостално реализује или то уради са партнерима, на побољшању стања у коришћењу ћирилице на интернету генерално

Оне су наведене махом у делу “Потенцијални пројекти”, у мањем делу предлога маркетиншких активности као и у делу “Лобирање.

Ипак најпрече од свега требало би се позабавити истраживањима (наведена у делу “Приказ стања” овог документа која би послужила као основа за даље активности. Она могу и треба да се уклопе и свеобухватно маркетиншко истраживање које организација планира у наредном периоду као основу својих маркетиншких и других активности

Препорука РГ је да се по обављеном истраживању формира нова РГ која ће на основу резултата истраживања донети нови извештај са свеобухватнијим мерама и предлозима активности.

У Београду 17.12.2019.

Светлана Слијепчевић Беливук, чланица радне групе

Адам Софронијевић, члан радне групе

Душан Стојичевић, члан радне групе

Дејан Масликовић, члан радне групе

Владо Ђукановић, члан радне групе

Милоје Секулић, координатор радне групе

Додатак 1 - само за слање на УО листу

У прилогу су документи које је Канцеларија припремила за почетак рада ове РГ:

- **O SRB domenu.docx** - текст који је Предлаг Милићевић, руководилац маркетинга у фондацији, написао за РГ за популаризацију примене ћирилице на интернету и .срб домена Министарства културе и информисања, чији је члан.
- **SRB - osnovni podaci.docx** - документ са основним информацијама о .СРБ домену као и баш много корисних линкова
- **RNIDS-SRB-kampanja.pdf** - документ са приказом кампање која је реализована приликом лансирања .СРБ домена 2012
- **Kretanje broja SRB domena.xlsx** - Ексел табела садржи број регистрованих .СРБ домена по месецима, од 2012. до јула ове године

Додатак 2

Кампања популаризације могућности коришћења е-мејла у потпуности на ћирилици

Циљ: Омогућавање корисницима интернета да имају оперативну ћириличну е-мејл адресу

Опис пројекта: Отварање сервиса попут Gmaila, али комплетно на ћирилици. Уз домен епошта.срб, који би био основни за отварање налога, потребно је обезбедити наведено из техничких ресурса од адекватног хостинг провајдера и инсталирати неопходан софтвер.

У питању је једно свеобухватно решење из Индије (xgen) и у техничким ресурсима је наведено све што је потребно за остварење пројекта. Пројекат подразумева webmail на српском језику налик Gmailu, али и класично повезивање са мејл клијентима попут Outlook, Thunderbird...

Поред овога, комуникационо, пројекат мора да буде популаризован, па се може применити модел да се додељује по једна бесплатна емаил адреса свакој школи или библиотеци у Србији.

Tehnički resursi

1. SSL - certificates for the following host names will be required for both Russian and English domain:

- mail.yourdomainname
- imaps.yourdomainname
- smtps.yourdomainname
- pops.yourdomainname
- tbms.yourdomainname
- antispam.yourdomainname

and similar host names in all script will be required for Russian or any other script domain name as desired by you.

2. SMS Gateway for Alerts / Notification and One Time Login

3. Hardware Config required at your data-center each at Primary location to start and then we can grow as users grow on VM

S.No	For	Qty	Server Config
1	For Data Base	1	8 Core 64 GB RAM for DB (Linux/postgresql) x Raid5/6 on SSD - 500 GB storage.
2	Application Server (Web & POP, Imap & smtp)	1	8 Core - 32 GB RAM for Application - (Linux/ Java)
3	Application Server MX/Antispam/TBMS	1	8 Core - 32 GB RAM for Application - (Linux/ Java)
5	HAPROXY		8 core -16 GB RAM
6	Storage	1	2 TB Storage on NFS (NLSAS) this will be upgraded in future as users data and users grow

4. A pool of 8 Dedicated IP along with internet bandwidth.

5. Apple and Android play store credentials for uploading apps. We will provide our details for authorization as developer.

Commercials for Licenses in partner agreement model:

- One Time Charges towards on Sign-off, boarding, Remote Installation, Integration, training & providing API's @ US \$ 1,999.
- Xgenplus Server License Fee Waived off as Special case
- Xgenplus CAL License Per user License fee Waived off for all users created on your single domain on which you wish to offer free email services (one user id per user to experience EAI) any revenue generated via any mode (space/advertising etc.) will be shared equally to recover this licensing cost. For all other paid services or on any end user domain looking for email services hosted from you on this setup build by you we will charge a special nominal amount of just US \$15 cents per user id per month as license fee (licenses will be billed on annual basis in advance)
- Upgrade / Update of software and online support is made builtin complementary for you.
- Optional Charges towards Re-Branding of Webmail, Mobile App for Android and IOS @ US \$ 6,999 (these charges we have to pay to the agency whom we have outsourced this complete activity). However Our Xgenplus Email App is available completely FREE if you want to use our standard App without any re-branding.